

33

۵۵

۱

۱۳۹۸

پروفسور د. اسد

بسم الله الرحمن الرحيم

www.ketab.ir

این کتاب به سفارش معاونت فرهنگی قوه قضاییه تهیه و به تولید رسیده است و کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به معاونت فرهنگی قوه قضاییه است.

سرشناسه: نظری توکلی، سعید، ۱۳۴۸-

Nazari Tavakkoli Saeid

عنوان و نام پدیدآور: اخلاق حرفه‌ای ضابطان قضایی / سعید نظری توکلی، رحیم موسوی مشخصات نشر: تهران، معاونت فرهنگی قوه قضاییه؛ قم: موسسه فرهنگی طه، کتاب طه، ۱۳۹۷

مشخصات ظاهری: ۳۱۲ ص

شابک: ۶۴-۵۳۳۴-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه

موضوع: ضابطان دادگستری -- ایران -- اخلاق حرفه‌ای

موضوع: Professional ethics -- Iran -- Bauri

موضوع: نیروی انتظامی -- اخلاق حرفه‌ای

شناسه افزوده: موسوی، رحیم، ۳۵۹۰

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۳ الف ۶ ز ۶۲۰ KM11

رده‌بندی دیویی: ۳۴۷/۵۵۰۱۶

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۳۴۳۳

اخلاق حرفه‌ای ضابطان قضایی

دکتر سعید نظری نوکلی

دکتر رحیم موسوی

«تهیه شده در معاونت فرهنگی فقه قضاییه»

• قم: بلوار معلم، مجتمع ناشران،
طبقه سوم، واحد ۳۱۴، انتشارات کتاب طه
دفتر انتشارات: ۰۲۵ ۳۷۷ ۴۴ ۶۲۴
دورنویس: ۰۲۵ ۳۷۷ ۴۳ ۶۲۴
فروشگاه: ۰۲۵ ۳۷۸ ۴۸ ۳۲۶

ketabtaba.com

ketabtaba@gmail.com

telegram.me/tahabooks instagram.com/ketabtaba

اخلاق حرفه‌ای ضابطان قضایی

دکتر سعید نظری توکلی

دانشیار دانشگاه تهران

دکتر رحیم موسوی

کارشناس پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی

«تهیه شده در معاونت فرهنگی قوه قضاییه»

• ناشر: کتاب طه

• شمارگان: ۵۰۰ جلد

• چاپ اول: زمستان ۱۳۹۷

• شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۳۳۴-۶۴-۷

• چاپ و صحافی: بوستان کتاب

• کارگروه تولید: مؤسسه فرهنگی طه

مدیر: گلریز / مدیر تولید

معموره کمپ / طراحی جلد

عاطفه رحیمی / صفحه‌آرایی

علیرضا سالوند / ناظر فنی چاپ

تمام حقوق این اثر متعلق به معاونت فرهنگی قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران است و هرگونه تکثیر، انتشار، اقتباس و تلخیص تمام یا قسمتی از این کتاب به هر صورت (چاپ، کپی، صوت، تصویر، انتشار در فضای مجازی) بدون اجازه کتبی معاونت فرهنگی قوه قضاییه ممنوع است و به موجب «قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان» پیگرد قانونی دارد.

فهرست کوتاه

پیشگفتار.....	۷
درآمد.....	۹

فصل ۱: مبانی و مفاهیم

۱- اهمیت اخلاق حرفه‌ای در حرفه ضابطان قضایی.....	۱۹
۲- تبیین رویکرد به دانش اخلاق حرفه‌ای.....	۲۱
۳- گزارش تاریخی از ادبیات اخلاق حرفه‌ای ضابطان قضایی.....	۳۱
۴- مفهوم شناسی واژگان کلیدی.....	۳۸
۵- گونه‌شناسی پلیس و ضابطان دادگستری.....	۴۲
۶- پلیس و ضابط قضایی در نظام قضایی ایران.....	۵۲
۷- سیر تحول قوانین.....	۵۹
۸- نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.....	۶۴

فصل ۲: اخلاق منابع انسانی

۱- شایستگی‌های اخلاقی ضابطان قضایی.....	۷۷
۲- فهرست جامع صاحبان حق.....	۸۴
۳- مسئولیت‌های اخلاقی ضابطان قضایی.....	۸۵
۴- مسئولیت‌های اخلاقی خدمت‌گیران از حرفه.....	۱۰۱

فصل ۳: اخلاق فرایندها

۱- فرایند دریافت شکایت.....	۱۹۴
۲- فرایند احضار متهم.....	۲۰۴
۳- فرایند بازداشت متهم.....	۲۱۲

۲۴۴.....	۴- فرایند بازجویی از متهم
۲۵۶.....	۵- فرایند بدرقه متهم
۲۶۷.....	۶- فرایند بازرسی
۲۸۲.....	۷- فرایند ابلاغ اوراق قضایی
۲۹۵.....	کتاب نامه
۳۰۱.....	فهرست نمودارها و جدول ها
۳۰۳.....	فهرست بلند

پیشگفتار

ایران با سابقه دیرینه در اخلاق و اخلاق‌ورزی یکی از پیشگامان عرصه اخلاق حرفه‌ای در کسب و کار بوده است. انقلاب اسلامی ایران به دلیل ماهیت اخلاقی و اسلامی اقتضا می‌کند که اخلاق‌ورزی در تمام عرصه‌های فردی و اجتماعی جریان یابد و همه دستگاه‌های نظام جمهوری اسلامی ایران به شناخت و عمل به تکالیف اخلاقی و حرفه‌ای خود بپردازند. در گام نخست لازم است این تکالیف اخلاقی با نگاهی کاملاً حرفه‌ای شناسایی شوند و اصول و قواعد عمل حرفه‌ای با نگاهی اخلاقی تدوین گردند. حاصل این کار به منزله پیش‌نویس سند اخلاق حرفه‌ای سازمان به کار می‌آید. در گام بعد باید به شناسایی رخنه‌های اخلاقی برپایه مدل مطلوب اخلاق حرفه‌ای هر سازمان پرداخت. در این گام هم به منابع انسانی سازمان توجه می‌شود و هم به مجموعه امور سازمانی از قبیل قوانین، فرایندها، ساختارها و دیگر اموری که شاکله و فضای سازمان را شکل می‌دهند و افراد می‌بایست در این فضا به کار تخصصی خود بپردازند. در گام سوم باید به آشناسازی و جاری‌سازی مفاهیم و اصول مزبور در سازمان اقدام کرد. برای تحقق این منظور یکی از روش‌های موفق برگزاری کارگاه‌های اخلاق حرفه‌ای در سازمان است. گام چهارم تدوین سند جامع اخلاقی سازمان است که به کارگیری آن خواهد توانست سازمان را به سوی اخلاقی شدن سوق دهد. معاونت فرهنگی قوه قضاییه از بدو تأسیس آن در سال ۱۳۹۱، موضوع اخلاق حرفه‌ای را در دستور کار خود قرار داد و برنامه‌ای وسیع برای گسترش اخلاق‌ورزی در این دستگاه پی گرفت. تا به امروز گام‌های چهارگانه ذکر شده در کلیت قوه قضاییه، به ویژه دادگستری، برداشته شده است. فرهنگ‌سازی در این زمینه کاری وقت‌گیر است و پیگیری مداوم می‌طلبد. اینک در چهل‌مین فجر پیروزی این انقلاب شاهد به بار نشستن تدابیر مدیران هوشمند دستگاه قضایی به ویژه هدایت‌های کلان حضرت آیت الله آملی لاریجانی که خود از

پیشگامان عرصه تحقیق و تدریس علوم اخلاقی به ویژه فلسفه اخلاق هستند، و نیز برنامه‌ریزی و پیگیری و نظارت مدیران معاونت فرهنگی قوه قضاییه، هستیم. تلاش مجدانه محققان دانشگاه تهران طی چند سال تحقیق و برگزاری صدها کارگاه اخلاق حرفه‌ای در دادگستری سراسر کشور و سایر سازمان‌های وابسته به این دستگاه، اینک ثمر داد و هفت مجلد از مجموعه اخلاق حرفه‌ای دستگاه قضا به شرح زیر آماده انتشار گردید:

۱. اخلاق دادرسی؛
۲. اخلاق صلح و سازش (شوراهای حل اختلاف)؛
۳. اخلاق ثبت؛
۴. اخلاق پزشکی قانونی؛
۵. اخلاق زندانبانی؛
۶. اخلاق ضابطان دادگستری؛
۷. اخلاق وکالت.

این راه در اینجا به پایان نمی‌رسد و گام‌های بعدی دیگری وجود دارد که می‌بایست با جدیت آنها را نیز برداشت. یکی از گام‌های بعدی تکمیل این مجموعه است به طوری که به تمام شئون حرفه‌ای دستگاه قضا بپردازد. پوشش دادن به همه ابعاد حرفه‌ای زمان و امکانات بیشتری طلب می‌کند که ان شاء الله در دوره جدید مدیریتی این دستگاه و با اتکا به تجربه‌های اندوخته گذشته، به شکلی بهتر و قوی‌تر به رشته تحریر درآیند. گام ضروری دیگر بازنگری مداوم است. پس از به کارگیری الگوی اخلاقی ارائه شده برای هر شأن حرفه‌ای، باید با کمک مدیران صف و ستاد و همه همکاران در طریق تکمیل مدل برای کارآمدتر کردن آن گام برداریم.

امیدواریم همه مدیران و قضات ارجمند و کارمندان شریف این دستگاه در تحقق عملی الگوی اخلاقی ارائه شده در این مجموعه با روحیه‌ای انقلابی و دلسوزانه اقدام کنند و با ارائه پیشنهادات تکمیلی ما را در ارتقای کارآمدی آن یاری دهند.

معاونت فرهنگی قوه قضاییه

دهه فجر چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی ایران

درآمد

گذشته ایران به سه دوره: پیش از تاریخ، تاریخی (مادها، هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان) و اسلامی تقسیم می‌شود اما حرفه‌مندی و پایبندی صاحبان حرف به اصول اخلاقی از جمله بنیان‌های مشترک رفتار ایرانیان از عهد باستان و در طول این سه دوره بوده است.^۱ ایرانیان از پرورش صفات ممتاز برای کسب مهارت فنی و حرفه‌ای غافل نبودند؛^۲ اما تحصیل هر نوع مهارت و تخصص را وقتی سودمند می‌دانستند که همراه با فضایل اخلاقی باشد. بخش زیادی از اندرزنامه‌ها که وارد ادبیات بعد از اسلام شده است، لزوم آموزش اخلاق را حین آموزش حرفه‌ای گوشزد می‌کند.^۳

در قرن چهارم هجری که با حکمرانی سلطان محمود غوری، فرهنگ ایرانی در پهنه جهان اسلام و هندوستان و ترکستان نفوذ مؤثری یافت، اخلاق و آموزش حرفه‌ای نیز با همان الگو و مبانی پیش از اسلام، گسترده شد و وارد زندگی مردم گردید.^۴

۱. شایان یادآوری است از زمان داریوش بزرگ به بعد، انجمن‌های گوناگون حرفه‌مندان و پیشه‌وران با الگوی اتحادیه بنیان آزاد که پیش‌تر در مصر و فلسطین تشکیل شده بود، در سراسر امپراتوری ایران شکل گرفت و با تحولات اجتماعی و اقتصادی همساز شد و بعد از اسلام نیز به صورت جرگه‌های فتیان و اصناف تدوین یافت. رک: فریور، مهدی، «اخلاق حرفه‌مندی و پیشه‌وری در ایران باستان» (اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام)، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۸، ص ۲۹-۳۰.

۲. حرفه‌ها و اخلاق حرفه‌ای اساطیری را می‌توانیم در «شاهنامه» که شناسنامه هویت ایرانیان از گذشته و سندی ماندگار برای آیندگان است، باز یابیم. رک: فتح اله زاده، سید محمد، «اخلاق مشاغل نزد پیشدادیان و کیانیان» (اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام)، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۸، ص ۹۸؛ رزمجو، حسین، انسان آرمانی و کامل در ادبیات حماسی و عرفانی فارسی، تهران: امیرکبیر، ۱۳۶۸.

۳. رک: فریور، ۱۳۸۸، ص ۳۶-۳۷.

۴. قابوس بن وشمگیر، قابوس نامه، تصحیح غلامحسین یوسفی، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۳، ص ۲۴۰-۲۴۴.

برخلاف آثار عصر عباسیان، فتوت‌نامه‌های مربوط به قرون ۸-۱۲ هجری جای جنگاوری و سلحشوری به رسوم و آیین‌هایی می‌پردازند که طبقات و اصناف می‌بایست فراگرفته و بدان‌ها عمل کنند. در این فرایند محتوای فتوت‌نامه‌ها به تدریج جنبه صنفی یافت. تعیین چارچوب اخلاق حرفه‌ای (مسئولیت‌ها، رفتار در محیط کار و زندگی شغلی) برای پیشه‌ها و سازمان‌دهی اصناف برای اهل حرفه موضوع اصلی فتوت‌نامه‌ها شد. از آنجاکه پذیرش فتوت و موازین اخلاقی آن از سوی اهل حرفه خودجوش و داوطلبانه بود، پابندی به این موازین از باور قلبی و اعتقادی نشئت می‌گرفت.^۱

برای مثال در «مینوی خرد» به عنوان یک متن اخلاقی باستانی آمده است: «وظیفه مشاوران این است که آن کاری را که ندانند دست بدان نبرند و آنچه دانند، خوب و با دقت انجام دهند و مزد عادلانه خواهند». ^۲

آن‌گونه که ملاحظه می‌شود، برای ورود به یک حرفه، ابتدا نیازمند وجود شایستگی‌های اخلاقی ناظر به آن حرفه هستیم که مهم‌ترین آن‌ها، داشتن دانش تخصصی است. داشتن تخصص نسبت به حوزه عمل‌کردی در یک حرفه سبب می‌شود تا حرفه‌مند تنها به انجام کاری همت گمارد که به آن آگاهی دارد. از اقدام به انجام خرکاری که نسبت به آن آگاهی ندارد یا آگاهی کامل و کافی ندارد، حرفه‌مند (ان کاری را که ندانند دست بدان نبرند). روشن است که داشتن آگاهی، شرط لازم برای ورود به حرفه است و نه شرط کافی برای آن؛ از این‌رو، افزون بر دانش، حرفه‌مند بایستی بتواند با برخورداری از مهارت، کاری را که عهده‌دار انجام آن است به خوبی و درستی انجام دهد (و آنچه دانند، خوب و با دقت انجام دهند). طبیعی است چنین فردی از آنجاکه از حرفه خود روزگار سپری کرده و زندگی می‌گذراند، بایستی کسب درآمد کند؛ به همین جهت درآمدزایی رکن سوم حرفه‌ای بودن است (و مزد عادلانه خواهند). بدین ترتیب، سه رکن دانش، مهارت و درآمدزایی در شکل‌گیری حرفه مورد تأکید ایرانیان باستان بوده است.

حرفه‌مندی و پیشه‌وری در اروپا از قرن یازدهم با الگوی مرسوم در جهان اسلام شکل

۱. کاظم بیگی، محمدعلی، «اخلاق حرفه‌ای و باورهای دینی در بازار ایران» (اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام)، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۸، ص ۴۹۷-۴۹۸.

۲. رکن: تفضلی، احمد، مینوی خرد، چاپ چهارم، انتشارات توس، ۱۳۸۵، پرسش ۳۱، ص ۴۹؛ فریور، ۱۳۸۸، ص ۲۸؛ خانلری، مجید، «ارزش‌های اخلاقی نزد ساسانیان» (اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام)، تهران: پژوهشگاه مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۳۸۸، ص ۸۷-۸۸.

گرفت و آن نیز از مدل ایرانی پیش از اسلام بوده است.^۱ اما به‌ویژه از دوره قاجار به این سو، توجه به اخلاق حرفه‌ای و حرفه‌ای‌گرایی اخلاقی به دلایل مختلفی کم و کم‌تر شده است. وضعیت کنونی جهان صنعتی نشان از توسعه گستره اخلاق حرفه‌ای در جوامع صنعتی دارد؛ همچنان که توسعه یافتگی اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران باستان و جایگاه راهبردی آن در آموزه‌های اسلامی و سرانجام، توسعه اخلاق حرفه‌ای در سده‌های نخست تمدن اسلامی، این پرسش را به میان می‌آورد که دلیل توسعه نیافتن گستره معرفتی اخلاق حرفه‌ای جامعه ایرانی - اسلامی ما در سده‌های اخیر چیست.

به هر حال، شدت یافتن نیاز جهانی به اخلاق حرفه‌ای در چند دهه اخیر، گسترش اخلاق حرفه‌ای و سازمان‌های اخلاقی در عصر جهانی شدن و فراصنعتی از یک سو و توجه به رسالت جهانی آموزه‌های اسلامی از سوی دیگر، ضرورت توصیف و تبیین وضعیت اخلاق حرفه‌ای را بیش از پیش نمایان کرده و آرام‌آرام، انگیزه توجه به این دانش و بهره‌مندی از ظرفیت‌های آن را برای تعالی رفتاری میان صاحبان حرف ایرانی بالا برده است. نتیجه این افزایش توجه، همت معاونت فرهنگی قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران و دانشگاه تهران در تدوین منابع اخلاق حرفه‌ای برای سازمان‌های وابسته به این نهاد حاکمیتی است. قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران یکی از قوای سه‌گانه کشور است که گستردگی دامنه فعالیت آن سبب شده روزانه با حجم زیادی از مراجعه‌کنندگان روبه‌رو باشد. تنوع خدماتی که این قوه ارائه می‌کند، همچنین گوناگونی نیازهایی که خدمت‌گیران از این قوه دارند، بستر تعامل دوسویه‌ای را میان کارکنان شاغل در این قوه و افراد و گروه‌های مختلف جامعه فراهم می‌کند.

بهبود مناسبات میان ارائه‌کنندگان خدمات قضایی و خدمت‌گیران، سبب ارتقای سطح رضایتمندی مردم از یک سو و اثربخشی مداخلات قضایی در حل مشکلات فردی و گروهی جامعه از سوی دیگر می‌شود. یکی از مهم‌ترین راه‌های افزایش این رضایتمندی و اثربخشی، آگاهی هریک از خدمت‌دهندگان و خدمت‌گیران از حقوق خود و در حقوق طرف دیگر، همچنین وظایف خود نسبت به طرف دیگر و وظایف طرف دیگر نسبت به خود است. گستردگی نهادها و سازمان‌هایی که در قوه قضائیه به ارائه خدمت به مردم می‌پردازند موجب می‌شود تا برای آشنایی هریک از آن‌ها به حقوق و وظایفشان نسبت

به یکدیگر، منابع آموزشی تدوین شود که با بهره‌گیری از روش تدوین کتاب آموزشی برای بزرگسالان و استفاده از آموزه‌های اخلاق حرفه‌ای، حاوی این وظایف و حقوق باشد. از این رو، در راستای پیگیری این مأموریت معاونت فرهنگی قوه قضاییه، تدوین کتاب اخلاق حرفه‌ای برای سازمان‌های وابسته جهت رسیدن به اهداف زیر آغاز شد:

- ۱- گسترش فرهنگ اخلاق حرفه‌ای در میان شاغلان در قوه قضاییه و سازمان‌های وابسته به آن؛

- ۲- توانمندسازی شاغلان در قوه قضاییه در حل اثربخش مشکلات مردم با رویکردی

اخلاقی؛

- ۳- ارتقای سطح خدمات شاغلان در قوه قضاییه و سازمان‌های وابسته به مردم؛

- ۴- افزایش آگاهی خدمت‌دهندگان در قوه قضاییه با حقوق خدمت‌گیران؛

- ۵- افزایش آگاهی خدمت‌دهندگان در قوه قضاییه با وظایف اخلاقی خود نسبت به خدمت‌گیران.

کتاب اخلاق حرفه‌ای ضابطان قضایی یکی از مجموعه کتاب‌های موضوع این قرارداد است که در قالب یک پیشگفتار و سه فصل با همکاری جناب آقای دکتر سید رحیم موسوی کارشناس پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی تدوین شده است. آن‌گونه که از عنوان فصل اول کتاب برمی‌آید، هدف از آن، طرح مبانی و مطالب مقدماتی است تا خوانندگان محترم با فضای کلی اخلاق حرفه‌ای و حرفه ضابط قضایی آشنا شوند. از این رو، هشت محور کلی در این فصل وجود دارد: (۱) اهمیت طرح مباحث اخلاق حرفه‌ای در ضابطان قضایی، (۲) تبیین رویکرد به دانش اخلاق حرفه‌ای در نگارش کتاب اخلاق حرفه‌ای ضابطان قضایی، (۳) گزارش تاریخی از ادبیات اخلاق حرفه‌ای ضابطان قضایی، (۴) مفهوم شناسی واژگان کلیدی، (۵) گونه‌شناسی پلیس و ضابط دادگستری، (۶) تاریخچه پیدایش پلیس و ضابط دادگستری، (۷) سیر تحول فراین، (۸) نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.

در محور نخست، ابتدا اهمیت حرفه ضابط قضایی در میان دیگر حرفه‌ها توضیح داده شده، سپس به اهمیت اخلاق در حرفه ضابط قضایی پرداخته شده است. در محور دوم برای خوانندگان محترم توضیح داده شده است که مفهوم اخلاق حرفه‌ای از نظر نویسندگان چیست و براساس چه مدلی کتاب اخلاق حرفه‌ای ضابطان قضایی تدوین شده است.

آن گونه که در متن کتاب به تفصیل آمده، اخلاق حرفه‌ای ضابطان قضایی مبتنی بر دو رکن حقوق و وظایف متقابل آن، نگارش یافته است. در محور سوم برای نشان دادن نوآوری اثر حاضر، گزارشی از آثار بومی و غیربومی مرتبط با اخلاق حرفه‌ای ضابطان قضایی ارائه شده، سپس به قوانین و کدهای اخلاقی مربوط به این حرفه اشاره و توضیح داده شده است که چه تفاوت بنیادینی میان اثر حاضر و کارهایی که پیش‌تر انجام شده است، وجود دارد. در محور چهارم، دو واژه "ضابط قضایی" و "پلیس" از نظر لغوی و اصطلاحی تعریف شده‌اند؛ همچنین به تعریف برخی از سازه‌های مجاور "پلیس"، یعنی واژه‌های: شرطی، محتسب و داروغه نیز اشاره شده است. در محور پنجم، به تبیین مفهومی چهار گونه پلیس و ضابط، یعنی: ضابط قضایی و ضابط غیرقضایی، ضابط عام و ضابط خاص، پلیس اداری و پلیس قضایی، پلیس عمومی و پلیس اختصاصی پرداخته شده است. محور ششم مروری کوتاه بر شکل‌گیری پلیس و ضابط قضایی به‌ویژه در کشور ایران از ایران باستان تا ایران پس از انقلاب اسلامی است. محور هفتم به سیر تحول قوانین پلیس و ضابطان قضایی در میثاق‌های بین‌المللی و حقوق موضوعه ایران می‌پردازد. سرانجام در محور هشتم، توضیحی کوتاه درباره چگونگی شکل‌گیری نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به عنوان تنها ضابط عام کشور در دو سطح سازمانی، سطح کلانتری و پاسگاه، آورده شده است. موضوع بحث در فصل دوم، اخلاق ضابط انسانی است. این فصل دارای چهار محور اصلی است: ۱- شایستگی‌های اخلاقی ضابطان قضایی، ۲- فهرست جامع صاحبان حق، ۳- مسئولیت‌های اخلاقی ضابطان قضایی، ۱- مسئولیت‌های اخلاقی خدمت‌گیران از ضابطان قضایی.

موضوع بحث در محور اول، شایستگی‌های اخلاقی ضابط قضایی است. این شایستگی‌ها به دو گروه کلی تقسیم می‌شوند: شایستگی‌های عمومی و شایستگی‌های حرفه‌ای پلیس. در محور دوم، فهرست جامع صاحبان حق در حرفه ضابطان قضایی تدوین شده است. اگر در این حرفه، تنها به بزه‌دیدگان و بزه‌کاران به عنوان افرادی که به صورت مستقیم از خدمات پلیس استفاده می‌کنند، بسنده نشود؛ در این صورت، صاحبان حق اخلاقی نسبت به ضابط قضایی عبارت‌اند از: (۱) متهم، (۲) خانواده متهم، (۳) شاکی، (۴) خانواده شاکی، (۵) وکلا، (۶) مرجع قضایی، (۷) پزشکی قانونی، (۸) همکاران، (۹) مطلعان و شهود، (۱۰) جامعه. پس از تعیین صاحبان حق، در محور سوم به بررسی مسئولیت‌های

اخلاقی ضابط قضایی می‌پردازیم. برای این مطلوب، ابتدا حقوق گروه‌های ده‌گانه صاحبان حق که ضابط قضایی عهده‌دار ادای آن‌ها است بررسی می‌شود؛ سپس متناظر با این حقوق، وظایف اخلاقی ضابط قضایی در برابر حقوق صاحبان حق توضیح داده می‌شود. در این میان به وظایف ضابط قضایی در شرایط خاص، یعنی جرائم خاص (جرائم مشهود، قتل، جرائم منافی عفت و جرائم مخل امنیت عمومی)، همچنین خدمت‌گیران خاص (کودکان و نوجوانان بزه‌کار، بزه‌دیده و شاهد و مطلع) نیز اشاره خواهد شد. با توجه به دوسویه بودن حق و تکلیف، در محور چهارم در پی یافتن حقوق ضابطان قضایی نسبت به گروه‌های ده‌گانه پیشین و وظایف اخلاقی این گروه‌ها در برابر ضابطان قضایی هستیم. بدین ترتیب، مباحث منابع انسانی مرتبط با حرفه ضابط قضایی پایان می‌پذیرد. در فصل سوم به اخلاق فرایندها در حرفه ضابطان قضایی پرداخته می‌شود. بررسی‌های نویسندگان نشان می‌دهد در حرفه ضابطان قضایی دست‌کم هفت فرایند وجود دارد: (۱) دریافت شکایت، (۲) احضار متهم، (۳) بازداشت متهم، (۴) بازجویی از متهم، (۵) بدرقه متهم، (۶) بازرسی و (۷) ابلاغ اوراق قضایی. در هریک از این فرایندها، سه بحث اصلی مطرح است: بازشناسی فرایندها، رخنه‌های اخلاقی موجود در هریک از این فرایندها و سرانجام، راهکارهای پیشنهادی برای از بین بردن رخنه‌های موجود (رنخه‌زدایی).

در پایان لازم می‌دانم مراتب تقدیر و سپاس خود را از تمامی افرادی که در شکل‌گیری ایده، طراحی و تدوین این اثر نقش داشته‌اند، ابرار کنم. ابتدا از جامعه خدمت‌گزار پلیس و ضابطان قضایی که بی‌هیچ منتی برای آسایش و امنیت جامعه، در طول شبانه‌روز می‌کوشند. از سازمان ناجا که در سال‌های گذشته کوشیده است با انجام طرح‌های تحقیقاتی و تدوین کتاب و مقاله‌های گوناگون سطح اخلاق و رزی پلیس را بیش‌ازپیش بالا برده و با شناسایی رخنه‌های اخلاقی موجود در رفتار پرسنل نیروی انتظامی، آن‌ها را به شکل چشم‌گیری کاهش دهد.

از حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکترهادی صادقی معاون محترم فرهنگی قوه قضاییه و جناب آقای علی‌رضا یوسف‌زاده سرپرست اداره کل برنامه‌ریزی و تحقیقات معاونت فرهنگی و جناب آقای سیدحسین حسینی ماهینی رئیس اداره پژوهش معاونت فرهنگی قوه قضاییه به علت فراهم آوردن زمینه انجام این پژوهش، از پژوهشگاه دانشگاه تهران برای واگذاری اجرای طرح تدوین کتاب «اخلاق حرفه‌ای ضابطان قضایی» به

اینجانب؛ از جناب آقای دکتر رحیم موسوی کارشناس محترم پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی که در تهیه محتوای کتاب همکاری و مشارکت داشته‌اند، همچنین از جناب آقای علی‌رضا روحانی معاون محترم قضایی دادگستری شهرکرد که با ویرایش علمی اثر و دقت نظر در محتوای کتاب بر غنای آن افزودند، قدردانی و تشکر می‌کنم.

سعید نظری توکلی

دانشگاه تهران - خرداد ۱۳۹۵

www.ketab.ir